

Talonen J. Roberts Feldmanis (1910-2002), Latvian kirkkohistorian professori // Suomen kirkkohistoriallisen seuran vuosikirja 92 (2002). Vaasa 2003

Roberts Feldmanis (1910-2002), Latvian kirkkohistorian professori

Jouko Talonen

Prologi

Ensimmäisen adventtisunnuntain aamu 1954. Riian asemalla astui Venäjän junasta 44-vuotias mies, joka palasi Jartsevon keskitysleiriltä terveys heikentyneenä. Mies oli entinen Riian Jeesus-seurakunnan kirkkoherra Roberts Feldmanis, joka oli keväällä 1950 tuomittu "neuvostovastaisena" keskitysleirille Arkangelin alueelle. Stalinin kuolema teki mahdolliseksi lyhytaikaisen "suojasään" myös Baltiassa. Useita Siperian-kävijöitä palasi Baltiaan.

Feldmanis kertoi myöhemmin paluustaan: ”Riikaan saavuin 30. marraskuuta, ensimmäisen adventtisunnuntain aamuna. Kotia tai lähiomaisia ei minulla enää ollut. Lähdin Johanneksen kirkkoon, jossa vielä pidettiin jumalanpalveluksia. Jäin sakastiin. Rovasti Kauliņš, jonka kanssa minulla oli erittäin hyvä yhteistyö kauheana vuonna 1944-1945, otti minut vastaan ja tarjosi yösijan asunnossaan (*Janā ielā* 7) siksi kunnes saan elämäni asiat järjestetyksi. - - Kauliņšin kehotuksesta tuon saman päivän iltana lähdin Vanhaan Gertrudin kirkkoon, jossa arkkipiispa Gustavs Turs toimitti jumalanpalvelusta. Jumalanpalveluksen jälkeen menin häntä tapaamaan. Turs otti minut vastaan hyvin sydämellisesti, kirjaimellisesti ’avosylin’ ja toivotti minut tervetulleeksi takaisin kirkon työhön. Tämän hyväksyin kiitollisena.”

Nuoren teologin tie törmää kommunismin muuriin

Roberts Feldmanis syntyi 4.8.1910 Vilnassa latvialaiseen rautatieläisperheeseen. Ensimmäisen maailmansodan aikana Feldmanikset elivät pakolaisina Moskovassa. Perhe palasi takaisin Vilnaan, missä nuori Roberts aloitti koulunkäynnin.

Sittemmin perhe muutti Keski-Latviaan, Jelgavan kaupunkiin. Roberts Feldmanis vietti nuoruutensa historiallisesti arvokkaassa, mutta myöhemmin toisen maailmansodan aikana lähes kokonaan tuhoutuneessa ja sodan jälkeen stalinistisen arkkitehtuurin periaattein uudelleen rakennetussa kaupungissa. Nuori mies tempautui mukaan paikallisen seurakunnan nuorisotyöhön, jota johti metodisteista luterilaiseen kirkkoon siirtynyt nuori ja innostava pappi Edgars Rumba (1904-1943). Taloudellisista syistä Feldmanis joutui keskeyttämään opintonsa opettajaseminaarissa, mutta toisaalta työ rautatielaitoksen palveluksessa antoi ahkeralle puurtajalle mahdollisuuden opiskella iltaisin lukiossa. Hengellinen kutsumus johti Roberts Feldmaniksen Riian teologiseen tiedekuntaan. Arkkipiispa Teodors Griinbergs vihki hänet papiksi 1935. Hän toimi aluksi useissa Riian ja sen ympäristön seurakunnissa apupappina.

Sittemmin Feldmanis toimi Latvian kirkon lähetyssehteerinä ja *Ārmisija* (Ulkolähetys)-julkaisun toimittajana. Hänelle avautui yhteyksiä ulkomaille, erityisesti Ruotsiin. Kirkon lähetystyötä toteutettiin yhdessä Ruotsin kirkon lähetyskeskuksen kanssa. Feldmanis osallistui 1938 Tambaramin lähetyskonferenssiin Intiassa Latvian kirkon edustajana.

Roberts Feldmanis 1940-luvulla nuorena Riian Jeesus-seurakunnan pappina. Kuva: *Svētdienas Rīts* 29/5.8. 2000.

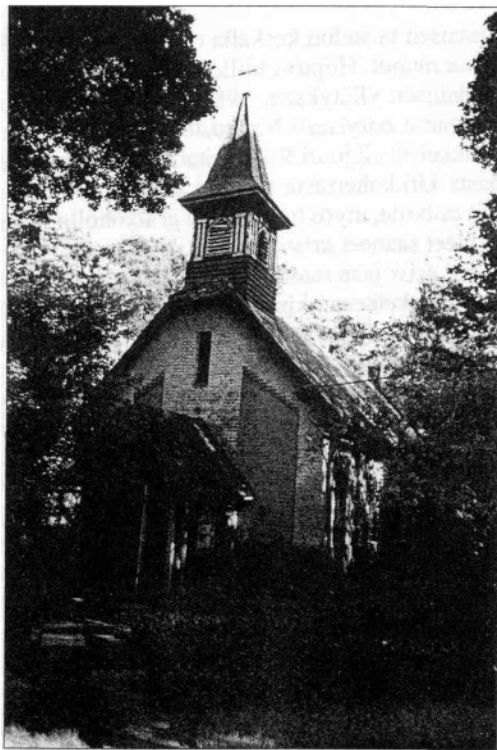
Toinen maailmansota ja sitä seuranneet riipaisevat murrosvaiheet Latvian kansan ja kirkon elämässä keskeyttivät nuoren papin unelmat lähetystyöstä Intiassa. Kommunistinen terrori iski rajusti luterilaiseen kirkkoon. Professori Rumba oli yksi niistä papeista, jotka vangittiin "kauhujen yönä" 14.6.1941 ja kuljetettiin muualle Neuvostoliittoon. Hän kuoli 1943 Resjotin keskitysleirillä.

Roberts Feldmanis suoritti teologian lisensiaatin tutkinnon 1940. Hän palveli 1940-luvulla seurakuntapappina Riassa, vuodesta 1945 Jeesus-seurakunnan kirkkoherrana. Tässä asemassa ollessaan hänet pidätettiin 29.4.1950. Hän vietti ensimmäisen kuukauden KGB:n vankityrmässä tunnetussa "tšekan talossa" Stabu-kadulla (*Stabu ielā*). Toistuvat yölliset kuulustelut olivat henkisesti erittäin rasittavia. Kerran häntä kuulusteltiin yhden vuorokauden aikana peräti 12 tuntia. Sittemmin hänet siirrettiin Riian keskusvankilaan. Henkistä ahdistusta lisäsi se, että eräät Feldmaniksen seurakunnan työntekijät, kuten seurakuntasihteeri, suntio, kellonsoittaja ja jotkut seurakuntaneuvoston jäsenet todistivat häntä vastaan.

Käsikirjoitus eteni suunnitelman mukaan. Kirkkoherra tuomittiin kymmeneksi vuodeksi keskitysleirille "neuvostovastaisena rikollisena". Feldmanista syytettiin useista rikoksista, mutta peruskysymys oli, että hän ajatteli toisin kuin valtaa pitävät. Stalinistinen komento näyttäytyi kaikessa alastomuudessaan. Feldmanikselle sanottiin suoraan, että ”koska olet pappi, sinut on tuhottava”. Tuomion muodollisena perusteena olivat tunnetut Neuvostoliiton rikoslain pykälät 58-10 ja 58-12.

Feldmanis toimi vuosikymmenet pappina Katlakalnsin (ylh.) ja Riian Mezaparksin eli Metsäpuiston (alh.) kirkoissa. Kuvat: Jouko Talonen.

Neuvosto-Latvian luterilaisen kirkon ”punainen arkkipiispa” Gustavs Turs (1890-1973) taiteili Skyllan ja Kharybdiin välissä ja järjesti ”rikollisille” papeille työtä seurakunnista monien poliittis-yhteiskunnallisten paineittensa keskellä 1950-luvun puolivälissä. Kuvaavaa ajan ilmapiirille oli, että ensimmäinen seurakunta, johon Turs

keskitysleiriltä palannutta Feldmanista tarjosi, ei halunnut ”rikollista” papikseen. Feldmanis sai hoitaakseen Riian esikaupunkialueelta Katlakalnsin seurakunnan, myöhemmin myös Olainen seurakunnan. Vuonna 1979 hän tuli myös Riian Metsäpuiston seurakunnan papiksi.

Samalla Feldmanis oli itseoikeutettu kirkkohistorian opettaja kirkon pappisseminaarissa, jonka toiminta kymmenen vuoden yritysten jälkeen viimein käynnistyi 1950-luvulla. Kielitaitoinen ja teologisesti sivistynyt Feldmanis oli käytetty asiantuntija Neuvosto-Latvian kirkon ulkomaansuhteiden hoidossa, vaikka hän ei itse päässytkään matkustamaan Neuvostoliiton ulkopuolelle.

Kirkkoromantiikka oli kaukana yhteiskunnan halveksiman ja KGB:n kiusaaman ”kulttityöntekijän” arjesta 1950-luvun Neuvosto-Latvian pääkaupungissa. Neuvostotasavallan luterilainen kansankirkko oli ajettu ghettoon. Vuonna 1962 Nikita Hruštševin lanseeraaman karkean uskonnonvastaisen propagandan keskellä koko kirkossa konfirmoitiin vain 368 nuorta! Vuonna 1987 entisestä kansankirkosta oli jäljellä rippeet, noin 25 000 rekisteröityä jäsentä.

Herätyksen tuulet — uskontoviranomaisten yllätykseksi

Kaiken tämän uskonnonvastaisen taistelun keskellä ei uskonnollinen elämä ollut kuitenkaan maassa kokonaan sammunut. Hiipuva hiillos tuotti kommunistisille strategian ja taktiikan mestareille täydellisen yllätyksen. 1980-luvun alussa voimistunut Riian nuorisoherätys tempasi mukaansa erityisesti Neuvosto-Latvian akateemista nuorisoa. Merkittävin herätyksen pesäkkeistä oli juuri Riian laitamilla sijainnut pieni Metsäpuiston kirkko. Yli 70-vuotiaasta kirkkoherrasta tuli nyt tärkeä opettaja ja sielunhoitaja lukuisille elämän tarkoitusta etsiville, myös huumeiden ja alkoholin ”koukkuun” joutuneille nuorille, jotka eivät olleet saaneet kristillistä kotikasvatusta.

Perheetön Feldmanis uhrasi vaivojaan säästämättä aikaansa ja viisauttaan näille nuorille. Useat nuoret suuntasivat askeleensa kirkon pappisseminaariin. ”Metsäveljistä” tuli pian käsite Latvian kirkossa. Uskonnollinen herätys kosketti tietysti vain pientä osaa Neuvosto-Latvian väestöstä 1980-luvulla. Poliittis-yhteiskunnallisesti laajavaikutteisempi oli toki kansallinen herätys, jota *perestroika* ja *glasnost* vauhdittivat.

Professori Feldmanis eli intensiivisesti perestroikan ja glasnostin vuodet sekä Latvian uuden itsenäisyyden, joka alkoi 1991. Hänestä tuli merkittävä tekijä luterilaisen kirkon jälleenrakennuksessa. Aiemmin syrjässä pidetty kirkon oppineimpiin pappeihin kuulunut vaikuttaja nousi konsistoriin 1989 ja uudelleen avatun Latvian yliopiston teologisen tiedekunnan professoriksi 1990. Hänen merkityksensä kirkollisena taustavaikuttajana vahvistui entisestään Jānis Vanagsin tultua valituksi arkkipiispaksi 1993. Feldmanis hoiti Latvian kirkkohistorian professuuria vuoteen 1996. Metsäpuiston kirkkoherran virasta hän jäi eläkkeelle 1998, mutta palveli vielä sen jälkeenkin Riian Kristus-seurakunnan pappina. Omalla tavallaan oli tietysti traagista, että yksi Itä-Euroopan 1900-luvun mittavimmista intellektuelleista ja teologeista pääsi kykyjään ja kapasiteettiaan vastaaviin tehtäviin vasta lähes 80-vuotiaana. Todellisuus niin pienissä kuin suurissa yhteisöissä on usein raaka ja inhorealistinen. ”Todelliset kyvyt” saavat usein paikkansa vasta historiankirjoituksessa.

Latvian yliopiston teologisen tiedekunnan publiikki kesällä 1997. Edessä istuu rullatuolissa systemaattikko, professori Visvaldis Klīve. Hänestä oikealle dekaani, rovasti Vilis Vārsbergs sekä

professorit Feldmanis (tässä vaiheessa jo emeritus) ja Leons Taivans. Kuva on otettu yliopiston pääoven edessä. Kuva: *Baznīcas gadagrāmata* 1998.

Perjantai-illan raamattupiin professori Feldmaniksen kodissa talvella 1994. Oikealla Yhdysvalloista tulleita vieraita, keskimmäisenä yksi Missouri-synodin tunnetuimmista teologeista, professori Roberts Preus (1924-1995). Kuva: Jouko Talonen.

Latvian kirkkohistorian vahva tuntija

Professori Feldmaniksen elämäntyö Latvian kirkkohistorian saralla oli monipuolinen. Hän oli kirkkohistorian professori, joka opetti 40 vuoden aikana perustiedot kristillisen kirkon vaiheista tuleville papeille. Feldmaniksen luoma kuva Latvian kirkon historiasta on siis jäänyt elämään. Hänen valtaisa, nyttemmin Riian Luther-akatemialle luovutettu kirjastonsa ja yksityisarkistonsa tulevat palvelemaan myöhempiä latvialaisia teologeja.

Professori Feldmaniksesta voi sanoa, että hän puhui enemmän kuin kirjoitti. Hänen tieteellinen julkaisutoimintansa jäi niukaksi, mutta siitä huolimatta hän oli Riassa alansa ehdoton auktoriteetti, jonka asiantuntemusta käytettiin kirkkohistoriallisissa kysymyksissä.

Keskitysleiriltä 1954 palannut Feldmanis joutui elämään ”teologisessa ghetossa”. Riian yliopiston teologinen tiedekunta oli lakkautettu. Vuodesta 1944 Latvian

kirkkohistorian tulkitsijoina esiintyivät julkisuudessa marxilaiset historioitsijat ja sosiologit. ”Taistelevat ateistit” tuottivat uskonnonvastaista propagandaa. Pelkästään 1958-1963 - siis Hruštševin kauden kiihkeän uskonnonvastaisen taistelun riehuesssa - Neuvosto-Latviassa julkaistiin peräti 35 uskonnonvastaista teosta. Niiden yhteinen painosmäärä oli 220 000 kappaletta.

Katlakalnsin kirkkoherraksi kelpuutettu Feldmanis pyrki jatkamaan kirkkohistoriallisia tutkimuksiaan 1956. Väitöskirjan aiheena oli Latvian lähetystyön historia. 1950-luvun ”suojasään” aikoina oli mahdollista työskennellä myös Latvian valtion historian arkistossa. Arkiston merkinnät osoittavat, että Feldmanis työskenteli varsin intensiivisesti aiheensa arkistomateriaalin parissa aikana 9.3. 1956 - 27.10. 1958. Sen jälkeen arkistotyöskentely valtion arkistossa näyttää loppuneen.

Kirkon teologisessa seminaarissa väitteli 1944-1991 ainoastaan kaksi teologia, systemaatikko Roberts Akmentiņš (1910-1994) kirjailija Augusts Saulitksen maailmankatsomuksesta 1979 ja eksegeetti, kirkkoherra Edgars Jundzis (1907-1986) aiheesta Jeesuksen elämä synoptikkojen ja johanneslaisen tradition näkökulmasta 1981. Feldmanis ei julkaissut koskaan väitöskirjaansa, mutta teologinen tiedekunta myönsi hänelle tohtorin arvon 1993.

Feldmanis kirjoitti kuitenkin eräitä kirkkohistoriallisia artikkeleita Latvian kirkon kalenteriin. Näitä merkittävämpi oli vuonna 1992 julkaistu saksankielinen artikkeli *Die lutherischen Kirchen im Baltikum des 19. Jahrhunderts* teoksessa *Kirche in Staat und Gesellschaft im 19. Jahrhundert* (Hrsg. von Helmut Baier. Neustadt an der Aisch 1992). Feldmanikselta jäi myös joitakin kirkkohistorian alaan kuuluvia käsikirjoituksia, jotka käsittelevät mm. Liivinmaan keskiaikaista mahtimiestä Kaupoa ja piispa Meinhardia, ensimmäistä Latvian evankelis-luterilaisen kirkon piispaa Kārlis Irbeā (1861-1934), Latvian yliopiston teologista tiedekuntaa ja Latvian kirkon ekumeenisten suhteiden historiaa. Feldmaniksen kirkkohistorian luennot löytyvät Luther-akatemiaan kirjastosta myöhemmin muistiin kirjoitettuna käsikirjoituksena.

Центральный Государственный Архив МВД Латвийской ССР

Личное дело № 393

Л И С Т

выдачи документальных материалов в читальный зал

Фамилия, имя, отчество посетителя *Feldmanis R. J.*

№ по пер.	Дата выдачи	№ фонда	Год	№ описи	№ дела по описи	Количество листов	Расписка посетителя в получении	Дата возврата	Расписка зав. чит. залом в получении	Дата возврата документа в архивохранилище	Расписка начальника отдела архива в получении
160.	4.11.56	285	1872	1	10546	17	<i>R. Feldmanis</i>				
161.	—	—	1873	1	10547	17					
162.	—	—	1874	1	10548	16					
163.	—	—	1875	1	10549	15					
164.	—	—	1884	1	10538	16	<i>R. Feldmanis</i>	5.11.56	<i>Zaigals</i>	9.11.56	<i>V. Kalina</i>
165.	15.11.56	285	1872	3	10548	15		23.11.56	<i>Zaigals</i>	16.12.56	<i>W. Kalina</i>
166.	—	—	1872	1	14	6		16.11.56	<i>Zaigals</i>	11.12.56	<i>W. Kalina</i>
167.	—	—	1873	1	22	540		6.11.56	<i>Zaigals</i>	6.11.56	<i>W. Kalina</i>
168.	—	—	1873	1	16	455	<i>R. Feldmanis</i>	16.11.56	<i>Zaigals</i>	18.11.56	<i>W. Kalina</i>
169.	—	—	1873	1	18	381		1.11.56	<i>Zaigals</i>	1.11.56	<i>W. Kalina</i>
170.	—	—	1873	1	21	632		6.11.56	<i>Zaigals</i>	6.11.56	<i>W. Kalina</i>
171.	25.11.56	285	1874	2	25	66		8.11.56	<i>Zaigals</i>	9.11.56	<i>W. Kalina</i>
172.	—	285	1873	2	26	72	<i>R. Feldmanis</i>	8.11.56	<i>Zaigals</i>	9.11.56	<i>V. Kalina</i>
173.	—	—	1876	—	24	59		8.11.56	<i>Zaigals</i>	9.11.56	<i>W. Kalina</i>
174.	—	—	1860	1	11645	402		19.11.56	<i>Zaigals</i>	19.11.56	<i>W. Kalina</i>
175.	—	—	1875	1	11647	54		21.11.56	<i>Zaigals</i>	6.12.56	<i>W. Kalina</i>
176.	—	—	1859	1	11644	449	<i>R. Feldmanis</i>	16.11.56	<i>Zaigals</i>	19.11.56	<i>W. Kalina</i>
177.	10.11	—	1834	1	5945	39		19.11.56	<i>Zaigals</i>	19.11.56	<i>N. Bedlika</i>
178.	—	—	1835	1	5946	30		19.11.56	<i>Zaigals</i>	19.11.56	<i>N. Bedlika</i>
179.	—	—	1836	1	5947	31		19.11.56	<i>Zaigals</i>	19.11.56	<i>N. Bedlika</i>
180.	—	—	1837	1	5948	21	<i>R. Feldmanis</i>	27.11	<i>Zaigals</i>	27.11	<i>N. Bedlika</i>
181.	—	—	1838	1	5949	22		27.11	<i>Zaigals</i>	27.11	<i>N. Bedlika</i>
182.	—	—	1839	1	5950	20		27.11	<i>Zaigals</i>	27.11	<i>N. Bedlika</i>

302

Latvian valtion
historian arkiston
merkinnät osoittavat
kirkkoherra Feldmaniksen
tehneen ahkerasti
lähdetutkimusta Latvian
kirkkohistoriasta
"suojasään" aikana 1956-
1958. Feldmaniksen
väitöskirjatyo Latvian
lähetystyön historiasta jäi
kuitenkin kesken. Kuva:
Latvian valtion historian
arkisto (LVVA 2580/19
472).

Legenda jo eläessään

Professori Feldmanis oli Latvian kirkossa ”legenda jo eläessään”. Hän oli lämmin, sivistynyt, mutta samalla vaatimaton ihminen. Yksinkertaisessa hurskaudessaan hän edusti ”luterilaista asketismia” parhaimmillaan. Muistan 1990-luvun alusta Anna-Maija Raittilan kommentin, kun tapasimme Helsinki-Vantaan lentokentällä. Kuultuaan, että olin menossa Riikaan, Anna-Maija reagoi tyypilliseen sentimentaaliseen tapaansa: ”Minä olen ruotsalaisilta ystäviltäni kuullut, että siellä on aivan ihana pietistinen professori!”

Feldmaniksen teologian juuret löytyvät hänen nuoruutensa opettajan professori Edgars Rumban teologiasta, kristillisen ylioppilasliikkeen ideaaleista ja missiolegisista näköaloista. Rumba oli taustaltaan metodistis-herrnhutilainen herätyskristitty, joka opiskeli 1920- ja 1930-luvun taitteessa Upsalassa. Hän sai merkittäviä vaikutteita arkkipiispa Nathan Söderblomilta ja Englannin kirkosta. Rumba oli ”ekumenian isä” Latviassa. Söderblomin arvostus Latvian konservatiiviteologien parissa sisälsi kieltämättä paradoksin, mutta jonkinasteinen korkeakirkollisuus ja piispan viran arvostus yhdistivät.

Feldmanis peri nämä ideaalit Rumbalta. Hänessä oli aimo annos kirkkoromantiikkaa, jonka teologisena paralleelina voi nähdä maailmansotien välisen ajan Ruotsin kansankirkkoidealismien. Söderblomin kuva säilyi Feldmaniksen makuuhuoneen seinällä viimeiseen saakka. ”Nuoren Feldmaniksen” teologiaa sävyttikin ekumeeninen elementti. Teologisen erotutkimuksen lopputyö vuonna 1935 käsitteli modernin protestantismin yhteyspyrkimyksiä. Vuoden 1940 liseniaatintyö kosketteli Etelä-Intian kirkon ekumeenisia pyrkimyksiä ja tavoitteita.

1930-luvun nuoruuden teologiaan tuli sittemmin uusia kerrostumia. Keskitysleirivuodet 1950-1954 olivat epäilemättä hänelle myös ”teologinen seminaari”. Pettymys Kirkkojen maailmanneuvoston johtamaan ekumeeniseen liikkeeseen oli ilmeistä. Konservatiiviteologi Feldmanis lähestyi viime vuosinaan tunnustuksellista luterilaisuutta, mutta säilytti samalla itsenäisen ”euroteologin”

asenteen amerikkalaisiin tunnustuskirkkoihin (*Evangelical Lutheran Synod, Lutheran Church Missouri Synod*), joiden vaikutus alkoi Latviassa tuntua jo 1992.

Feldmanista ei voinut puristaa oikeastaan sen kummemmin ”pietistin”, ”herrnhutilaisen” kuin ”luterilaisen ortodoksinkaan” kaavaan. Hän -jos kuka - oli ”karismaattinen” persoona, mutta hän ei tempautunut mukaan Latviaankin levinneeseen karismaattiseen liikkeeseen. Hän oli aivan omassa ”lentokorkeudessaan”.

Vaikka Feldmaniksella oli oma vahva teologinen positionsa, hän pystyi kohtaamaan eri tavalla ajattelevat avarasti ja avoimesti. Nekin, jotka olivat hänen kanssaan eri mieltä kirkollisissa ja teologisissa kysymyksissä, arvostivat ja kunnioittivat häntä syvästi. Feldmaniksen teki vaikuttavaksi juuri persoona. Hänen todellinen auktoriteettinsa oli poikkeuksellisen vahva.

Professori Feldmaniksen Metsäpuistossa sijainnut arvokas koti suurine kirjastoineen tuli tunnetuksi monille ulkomaisille luterilaisille teologivieraille niin Euroopasta kuin Yhdysvalloista viimeisten 15 vuoden aikana. Aina lämminhenkinen ja ystävällinen isäntä pystyi ”vanhan hyvän ajan herrasmiehen” tavoin syvälliseen ajatustenvaihtoon mitä erilaisimpien ihmisten kanssa. Oma lukunsa oli perjantaiillan raamattupiiri, joka parhaimpina aikoinaan 1990-luvun alussa tulvaili riikalaista nuorisoa, niin teologeja kuin muitakin. Elämänsä loppumetreillä ”rehabilitoitu” ja yhä enemmän kansainväliseksi kuuluisuudeksi vakiintunut professori Feldmanis kuoli Riiaassa 28.5. 2002 yli 91-vuotiaana.

Latvian kirkon "patriarkka" ja kirkkohistorian professori Feldmanis oli elämänsä viimeisinä 15 vuotena yksi merkittävimmistä Itä-Euroopan

kirkollis-teologisista vaikuttajista. Kuva: *Svētdienas Rīts* 20/1. 6. 2002.

Kirkon 90-vuotiaasta
"patriarkkaa" onnittelevat
4.8. 2000 Riian
konsistorissa Latvian
luterilaisen kirkon
arkkipiispa Jānis Vanags
(vas.) ja Luther-akatemian
rehtori, professori

Reinhard Slenzcka (oik.). Slenzcka ja Feldmanis olivat läheisiä ystäviä. Kuva: Jouko Talonen.

Epilogi

Professori Feldmanis haudattiin Katlakalnsin kirkkomaalle 4.6.2002. Elämäntyön hedelmät tulvivat vastaan täpötäydessä kirkossa. Saattoväen joukossa oli seurakuntalaisia, lukuisa joukko nuoria pappeja, teologisen tiedekunnan ja Luther-akatemian edustajat. Latvian televisio oli myös paikalla.

Muistojumalanpalveluksen toimittivat arkkipiispa Jānis Vanags ja arkkipiispa (emeritus) Ēriks Mesters useiden pappien avustamina. Luther-akatemian rehtori, professori Reinhard Slenzcka ja vararehtori Guntis Kalme pitivät muistopuheet. Presidentti Vaira Vike-Freiberga muisti tilaisuutta sähkeellään.

Vaativattoman ihmisen elämäntyön todellinen merkitys jää toki myöhempien tutkijoiden selvitettäväksi. Kirkkohistorian opettaja jäi itse maansa kirkkohistoriaan. Hän ei siis vain tutkinut ja opettanut Latvian kirkkohistoriaa; hän oli itse osa sitä koko persoonallaan. Oma käsitykseni on, että tuleva "historiallis-kriittinen" tutkimus tulee

pudottamaan monta ”suuruutta” Latvian kirkkohistoriassa alanooteiksi, mutta samalla tekemään oikeutta omana aikanaan ”syrjityille ja sorretuille”.

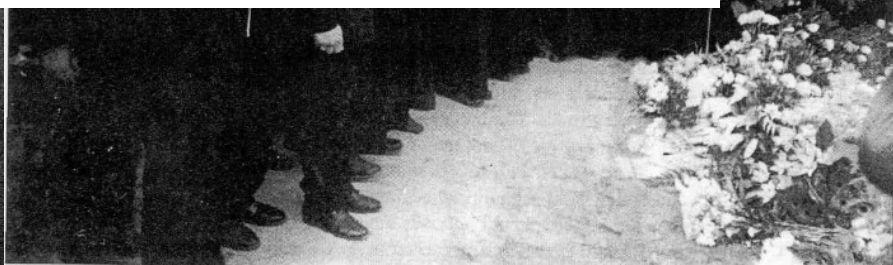
Roberts Feldmaniksen hautajaiset
Katlakalnsin kirkossa 4.6.2002 olivat
merkittävä tapahtuma Latviassa.
Haudausjumalanpalveluksen johtivat
arkkipiispa Vanags (vas.) ja
arkkipiispa (emeritus) Ēriks Mesters
(oik.). Kuva: Jouko Talonen.

”Metsäveljien” jäähyväiset
kunnioitetulle opettajalleen. Kuva: Jouko
Talosen kokoelmat.

Zusammenfassung

Jouko Talonen: *Roberts Feldmanis (1910-2002), Professor für lettische Kirchengeschichte*

Roberts Feldmanis (1910-2002), Pfarrer und Universitätsprofessor, war im 20. Jahrhundert einer der bedeutendsten Theologen und kirchlichen Persönlichkeiten in Lettland. Feldmanis wurde am 4.8. 1910 in Vilna als Sohn einer lettischen Eisenbahnerfamilie geboren, ging in Jelgava (Mitau) in Zentrallettland zur Schule und legte 1935 das erste theologische Examen an der lettischen Universität in Riga ab. Im gleichen Jahr wurde er von Erzbischof Teodors Grünbergs zum Pfarrer ordiniert.

Der junge und aktive Feldmanis arbeitete zunächst als Hilfspfarrer in Kirchengemeinden von Riga und Umgebung. Anschließend versah er das Amt des Missionssekretärs der evangelisch-lutherischen Kirche Lettlands und war Herausgeber der kirchlichen Missionszeitung. Die missionarische Tätigkeit eröffnete ihm Kontakte ins Ausland, so u.a. nach Schweden. Er nahm 1938 an der Missionskonferenz von Tambaram in Indien teil. 1940 legte er die Prüfung zum Lizentiaten der Theologie ab.

Im zwischen 1940 und 1941 sowie 1944 und 1991 von Kommunisten beherrschten Lettland konnte die Kirche nur eingeschränkt arbeiten. Schon 1950 war die lutherische Kirche in ein Ghetto getrieben worden. Viele Pfarrer mussten schwere Zeiten durchmachen. Auch Feldmanis, der als Hauptpfarrer der Jesus-Gemeinde in Riga arbeitete, wurde im Frühjahr 1950 gefangen genommen. Er wurde als „sowjetfeindlicher Verbrecher“ in ein Arbeitslager ins Gebiet von Archangelsk geschickt. Erst das nach dem Tode Stalins einsetzende "Tauwetter" machte die Rückkehr vieler Balten in ihre Heimat möglich. So kehrte auch Pfarrer Feldmanis Ende 1954 mit angeschlagener Gesundheit nach Riga zurück.

Feldmanis wirkte anschließend in den Gemeinden von Katlakalns, Olaine und von 1979 an auch in der von Mežaparks. Gleichzeitig lehrte er Kirchengeschichte an dem theologischen Seminar der evangelisch-lutherischen Kirche, das nach zahlreichen Anläufen Mitte der 1950er Jahre seine Tätigkeit aufgenommen hatte. Feldmanis musste in einer Art „theologischem Ghetto“ leben, denn Auslandsreisen waren ihm

versagt. Der sprachgewandte und theologisch gebildete Pfarrer wurde jedoch in vielen Dingen als Sachverständiger von seiner Kirche gebraucht.

Feldmanis versuchte, sich theologisch weiterzubilden, sobald er aus dem Arbeitslager frei gekommen war. Ihm eröffnete sich die Möglichkeit, von 1956 bis 1958 im staatlichen historischen Archiv Lettlands zu arbeiten, wo er eine Dissertation über die Geschichte der lettischen Mission schreiben wollte. Dieses Ziel war ihm jedoch zu diesem Zeitpunkt verbaut.

Inmitten der religionsfeindlichen Auseinandersetzungen im Riga der 60er und 70er Jahre ein Pfarramt zu führen war nicht einfach. Die Kirche verlor immer mehr den Kontakt zur Bevölkerung. Der Zustrom russischer Einwanderer veränderte die Bevölkerungsstruktur des Landes. Doch Feldmanis gab nicht auf. Er blieb seiner „Jugendvision“ treu.

In den 1980er Jahren begann in vielen Dingen für das Volk und die Kirche von Lettland, aber auch für Feldmanis persönlich eine neue Phase. Schon Anfang der 1980er Jahre war die spirituelle Erweckung der Jugend in Riga stärker geworden. Zu ihrem wichtigsten Zentrum wurde gerade die kleine Kirche von Mežaparks. Der über 70-jährige Pfarrer wurde für viele junge Leute zu einem wichtigen Vorbild und Seelsorger. Manch einer beschloss, nun selbst Theologie an dem theologischen Seminar der Kirche zu studieren. Die „Waldbrüder“ wurden bald zu einem festen Begriff in der lettischen Kirche. Die Kirche erhielt neue Arbeitskräfte und fand neuen Lebensmut. Pfarrer Feldmanis konnte eine geräumige Luxuswohnung beziehen, die ein Gemeindeglied der Gemeinde von Mežaparks testamentarisch vermacht hatte. Immer mehr ausländische lutherische Theologen bis hin aus den Vereinigten Staaten fanden ihren Weg in die Wohnung Feldmanis'. Zu dem freitagabends zusammentretenden Bibelkreis kam die Rigaer Jugend, Theologen wie Nichttheologen zusammen.

Die Auswirkungen von *Glasnost* und *Perestroika* wurden nach 1987 zunehmend im sowjetischen Lettland spürbar. Das Land erhielt 1991 endgültig die Unabhängigkeit.

Feldmanis erhielt eine zentrale Rolle beim Wiederaufbau der lutherischen Kirche. Er wurde 1989 Mitglied im kirchlichen Konsistorium und 1990 Professor für lettische Kirchengeschichte an der neu eröffneten theologischen Fakultät. 1993 bewilligte ihm die Fakultät den theologischen Doktorgrad. Die Bedeutung von Feldmanis als Gestalter im Hintergrund steigerte sich noch, als Jānis Vanags 1993 Erzbischof wurde.

Feldmanis übte seine Professur an der Universität Lettlands bis 1996 aus. Vom Amt des Pfarrers der Gemeinde Mežaparks trat er 1998 in den Ruhestand, nachdem er sich schon früher aus den Gemeinden Katlakalns und Olaine zurückgezogen hatte. Dennoch arbeitete er bis kurz vor seinem Tod als Pfarrer, zuletzt in der Christus-Gemeinde in Riga. Feldmanis starb am 28.5. 2002 in Riga. Die kirchliche Trauerfeier fand am 4.6. 2002 in der Kirche von Katlakalns in Anwesenheit zahlreicher Trauergäste statt.

Professor Feldmanis war selbst in seiner ganzen Persönlichkeit ein bedeutender Teil der neuesten Kirchengeschichte Lettlands. 40 Jahre lang vermittelte er den Pfarrern seiner Kirche Grundkenntnisse in Kirchengeschichte, zunächst in deren eigenem theologischen Seminar, später an der theologischen Fakultät der Universität. Auch wenn Feldmanis nur wenige Forschungsarbeiten veröffentlicht hatte, galt er als der überragende Kenner der lettischen Kirchengeschichte in Europa. Bis kurz vor seinem Tod war er ein gefragter Referent bei wissenschaftlichen und kirchlichen Veranstaltungen. Sein Wissen gab er gerne an junge Theologen und Historiker weiter.

Die umfangreiche Bibliothek und das Privataarchiv Feldmanis' ist in die Bibliothek der Luther-Akademie von Riga aufgenommen worden. Im Nachlass finden sich einige unveröffentlichte Artikel, die u.a. den starken Mann Livlands, Kaupo, Missionsbischof Meinhard, den ersten Bischof der lettischen lutherischen Kirche Kārlis Irbe (1861-1931), die Geschichte der ökumenischen Beziehungen der Kirche sowie die Geschichte der theologischen Fakultät von Riga zum Thema haben. Die bekannteste unter den bereits veröffentlichten Arbeiten Feldmanis' dürfte sein

Artikel *Die lutherischen Kirchen im Baltikum des 19. Jahrhunderts* in *Kirche in Staat und Gesellschaft im 19. Jahrhundert* (Hrsg. von Helmut Baier. Neustadt an der Aisch 1992) sein.

Feldmanis wurde in seinen frühen Jahren von Professor Edgars Rumba (1904-1943) und von der christlichen Studentenbewegung in den 30er Jahren beeinflusst. Die schwedische Kirche und ihre Volkskirchenideologie sowie die Persönlichkeit Nathan Söderbloms fügten dieser „Suppe“ ihre eigene Würze bei. Der konservative Theologe Feldmanis näherte sich gegen Ende seines Lebens dem konfessionellen Luthertum, bewahrte aber die Haltung eines selbstständigen „Eurotheologen“ im Verhältnis zu den amerikanischen Bekenntniskirchen (*Lutheran Church Missouri Synod, Evangelical Lutheran Synod*), die von 1992 in Lettland Einfluss gewannen. Feldmanis war theologisch eigenständig. Er widersetzt sich einer eindeutigen Zuordnung zu einer Gruppe wie den „Pietisten“, den „Herrnhutern“ oder auch den „orthodoxen Lutheranern“. Er war eine charismatische Person par excellence, ließ sich aber nicht von der charismatischen Bewegung, die auch in Lettland Fuß fasste, vereinnahmen. Gerade seine Originalität und sein freundliches Wesen machten Feldmanis zu einer Autoritätsperson mit großem Einfluss.